

**Pani
Justyna Pawlak
Dyrektor
Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej**

Szanowno Pani Dyrektoro,

Polska Federacja Związkowa Pracowników Socjalnych i Pomocy Społecznej, w związku z planowanymi zmianami legislacyjnymi, przekazuje następujące uwagi i propozycje do Rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 sierpnia 2016 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego:

- a) w § 2 pkt. 5 proponujemy w treści przepisu dodać wyraz w brzmieniu:

„W ramach przeprowadzonego wywiadu pracownik socjalny dokonuje diagnozy, analizy i oceny sytuacji danej osoby lub rodziny i formułuje wnioski z nich wynikające, stanowiące podstawę planowania pomocy”.

W ocenie Federacji wywiad powinien służyć nie tylko celom związanym z prowadzeniem postępowań administracyjnych, ale także wobec trwających działań mających na celu rozdzielenie tychże postępowań od pracy socjalnej – być szerzej wykorzystywany jako narzędzie diagnostyczne w praktyce i metodyce pracy pracownika socjalnego udzielającego wybranych świadczeń w formie niefinansowej.

- b) w § 4 proponujemy nadać następujące brzmienie:

W przypadku gdy o przyznanie świadczenia ubiega się osoba, do której mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2017 r. poz. 882), lub/i nie można, ze względu na stan zdrowia osoby, uzyskać podczas wywiadu wymaganych informacji lub dokumentów, o których mowa w art. 107 ust. 5b ustawy, pracownik socjalny odnotowuje ten fakt w kwestionariuszu wywiadu.

Ww. przepis ograniczył możliwość odstąpienia od określonych czynności dokonywanych podczas przeprowadzania wywiadu (uzyskanie podpisu pod formularzem, dokumentów, oświadczeń) wyłącznie do sytuacji, gdy mamy do czynienia z osobą chorującą psychicznie, której zły stan zdrowia wyklucza dokonanie określonych czynności. Tymczasem w wielu przypadkach – inne osoby chorujące (nie z uwagi na stan psychiczny) pozostają np. w stanie uniemożliwiającym dokonanie ww. czynności, a wymagają udzielenia natychmiastowej pomocy (np. ubezpieczenia zdrowotnego). Przewidziana w § 5 możliwość przeprowadzenia wywiadu zastępczo została zarezerwowana dla sytuacji już ustanowionego kuratora lub opiekuna prawnego. Tymczasem

postępowania o ustanowienie takiego kuratora lub opiekuna rozciągnięte są w czasie, co stanowi poważną barierę w natychmiastowym udzieleniu pomocy. Dodanie spójnika „lub” w powołanym przepisie umożliwiłoby w wyjątkowych sytuacjach spowodowanych wyłącznie stanem zdrowia (bez rozróżnienia na chorobę psychiczną lub somatyczną) przeprowadzić procedurę wywiadu z pominięciem określonych czynności. Także w dostępnym orzecznictwie sądowym pojawiają się wyroki wskazujące, że w przypadku braku np. wymaganego podpisu fakt ten należy odnotować w protokole, a więc wprowadzenie nowego brzmienia przepisu wychodziłoby naprzeciw tymże orzeczeniom.

c) w § 5 proponujemy nadać następujące brzmienie:

W przypadku konieczności przeprowadzenia wywiadu z osobą ubezwłasnowolnioną bądź osobą niepełnosprawną, nad którą sprawowana jest opieka i jest lub ma być pobierane jedno ze świadczeń opiekuńczych, wywiad przeprowadza się odpowiednio z jej opiekunem, w tym prawnym albo kuratorem, w obecności osoby ubezwłasnowolnionej lub osoby, nad którą sprawowana jest opieka i w miejscu jej przebywania.

Wywiad środowiskowy przeprowadza się również na podstawie:

1) art. 23 ust. 4aa ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych u osoby ubiegającej się o świadczenie pielęgnacyjne lub osoby pobierającej to świadczenie w celu weryfikacji wątpliwości dotyczących okoliczności związanej z niepodjęciem lub rezygnacją z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej oraz sprawowaniem faktycznej opieki nad osobą, na którą ubiega się lub pobiera świadczenie pielęgnacyjne;

2) art. 23 ust. 4e i 4f ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych u osoby ubiegającej się o specjalny zasiłek opiekuńczy lub osoby pobierającej to świadczenie w celu weryfikacji okoliczności dotyczących spełniania warunku niepodjęcia lub rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej oraz sprawowania faktycznej opieki nad osobą, na którą ubiega się lub pobiera specjalny zasiłek opiekuńczy.

Pobieranie ww. świadczeń opiekuńczych nie jest obwarowane koniecznością wspólnego zamieszkania z osobą nad którą sprawowana jest opieka. Nie zawsze też opiekun jest ustanowionym kuratorem bądź opiekunem prawnym. Tym samym dotychczasowe przepisy nie wskazywały jednoznacznie, czy wywiad weryfikujący faktyczne sprawowanie opieki w związku z pobieranym lub wnioskowanym świadczeniem opiekuńczym należy przeprowadzić w miejscu zamieszkania opiekuna, czy osoby nad którą opieka ta jest sprawowana. Cel ww. weryfikacji wskazywałby, że należy to uczynić w miejscu faktycznego pobytu osoby wymagającej opieki, gdyż tylko tak można ustalić ww. okoliczności. Jednakże brak precyzyjnego zapisu powoduje odmienne praktyki w tym zakresie organów pomocy społecznej. Wprowadzenie do rozporządzenia ww. brzmienia przepisu –

w sposób pełny i ostateczny wyjaśniłoby ww. rozbieżności. Wywiad w tych sytuacjach przeprowadzany byłby w obecności osoby wymagającej opieki i w jej miejscu przebywania.

d) w § 6 proponujemy nadać następujące brzmienie:

W przypadku gdy osoba ubiegająca się o przyznanie świadczenia przebywa w zakładzie leczniczym, w rozumieniu ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1638, 1948 i 2260), wywiad może przeprowadzić na wniosek kierownika ośrodka pomocy społecznej, zwanego dalej "kierownikiem ośrodka" według kolejności:

- 1) *pracownik socjalny zatrudniony w tym zakładzie albo*
- 2) *pracownik socjalny ośrodka pomocy społecznej, na terenie gminy, gdzie zakład ten się znajduje.*

Proponowany zapis rozstrzyga istniejące spory dotyczące przeprowadzania wywiadów w zakładach leczniczych, w ten sposób że w pierwszej kolejności wywiad przeprowadza pracownik socjalny zatrudniony bezpośrednio w podmiocie leczniczym, a dopiero w następnej kolejności (np. gdy nie ma osoby zatrudnionej na takim stanowisku), pracownik socjalny ośrodka z terenu gminy, gdzie zakład ten się znajduje.

e) w § 14 ust. 1 proponujemy nadać następujące brzmienie:

Pracownik socjalny, rozpoczynając wywiad po raz pierwszy u danej rodziny lub osoby, okazuje legitymację pracownika socjalnego. W przypadku kolejnego wywiadu okazanie legitymacji następuje na żądanie osoby lub rodziny.

Literalny zapis w powołanym przepisie obliuguje pracownika socjalnego do każdorazowego okazywania legitymacji służbowej, nawet gdy osobie lub rodzinie pracownik socjalny jest doskonale znany i identyfikowalny. Inne służby np. Policja okazują legitymacje służbowe praktyczne wyłącznie na żądanie obywatela, więc obecna regulacja w odniesieniu do pracowników socjalnych wydaje się być nadmiarowym rozwiązaniem. W praktyce zdarzało się również, że brak okazania legitymacji u rodziny stale korzystającej ze świadczeń pomocy, był przedmiotem, na całe szczęście nieskutecznego, kwestionowania prawidłowości przeprowadzenia samego wywiadu lub skargi na pracownika socjalnego. Powyższe rozwiązanie wydaje się być zdroworozsądkowe i niwelujące ww. problemy.

f) Według naszej organizacji wzór legitymacji pracownika socjalnego powinien ulec zmianie tj. obecna jej forma dokumentu tekturowego, o gramaturze 200 g, powoduje że jest to jeden z najłatwiej podrabianych dokumentów funkcjonujących w przestrzeni służb publicznych. W tym miejscu należałoby przytoczyć szereg tylko medialnych przykładów z ostatnich lat podszywania się przestępców pod pracowników socjalnych, w szczególności wobec osób starszych. Podrobienie

legitymacji pracownika socjalnego może nastąpić na zwykłej drukarce, co wpływa także na odbiór społeczny tej grupy zawodowej (niski prestiż, bylejakość). Uważamy, że legitymacja pracownika socjalnego powinna spełniać przynajmniej wymogi jak dla legitymacji kuratora sądowego (okładka wykonana ze sztucznego tworzywa w określonym kolorze najlepiej z godłem Rzeczypospolitej Polskiej), jeśli nie być w całości legitymacją wykonaną z takiego tworzywa (legitymacja elektroniczna). Historycznie, obecna legitymacja pracownika socjalnego należy do najgorzej i najbardziej nieschludnie wykonanych dokumentów identyfikujących pracowników socjalnych od czasu ich powołania w systemie pomocy społecznej. Przykładowo - w latach międzywojennych pracownik socjalny (wtedy opiekun społeczny) posiadał wykonaną z metalu odznakę z indywidualnym numerem i wzorze. Niedługo mija 100 lat od uchwalenia pierwszej ustawy regulującej kwestie pomocy społecznej w Polsce. Zdaniem naszej organizacji warto byłoby już teraz dokonać zmiany wzoru legitymacji, która dla wielu pracowników socjalnych jest obecnie powodem do wstydu, a nie dumy z wykonywanego zawodu. Zmiana ta nie rodzi też natychmiastowych skutków finansowych, ponieważ możliwe jest wprowadzenie okresu, w którym obie legitymacje (obecna i nowa) funkcjonowałyby jako ważne.

- g) we wzorze rodzinnego wywiadu środowiskowego cz.I przypominamy o naszej propozycji wykreślenia na s. 6 pkt. II SYTUACJA MIESZKANIOWA OSOBY LUB RODZINY w podpunkcie 1 „Główny lokator lub właściciel mieszkania, domu (imię i nazwisko, adres)” poprzez wykreślenie ww. podpunktu lub zastąpienie innym, zgodnym z zasadami ochrony danych osobowych. Uzasadnienie przedstawiliśmy w piśmie PFZ/W/378/2019 z 08.11.2019 r.
- h) we wzorze rodzinnego wywiadu środowiskowego cz.I na s. 7 pkt. 5 w rubryce „Kto jest sprawcą przemocy” – proponujemy zastąpienie ww. wyrażenia podanym: „Kto jest osobą stosującą przemoc”.

Ww. zmiana podyktowana jest potrzebą ujednolicenia nazewnictwa stosowanego na gruncie przeciwdziałania przemocy, w tym w zakresie procedury „Niebieskie Karty” i stosowanych tam formularzy. W działaniach i metodyce na rzecz przeciwdziałania przemocy nie używa się już określenia „sprawca” jako nadającego stygmat i utrudniającego pracę z rodziną i ww. osobą.

- i) we wzorze rodzinnego wywiadu środowiskowego cz.I na s. 7 pkt. 4 proponujemy dodać pytanie:

Czy rodzina objęta jest asystenturą rodziny?

Wprowadzenie asystenta rodziny do polskiego systemu wsparcia i pomocy rodzinie, jako odpowiedzi m.in. na występujące trudności opiekuńczo-wychowawcze, powinno być także elementem diagnozy w ramach wywiadu.

- j) dodanie w rozporządzeniu centrum usług społecznych, jako jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, której pracownik socjalny jest uprawniony do przeprowadzania wywiadów.

Nasza organizacja stoi także na stanowisku, że kwestionariusze wywiadu powinny być uproszczone, a część z rubryk usunięta. Zdając sobie sprawę, że na tym etapie zgłaszamy jedynie zagadnienia najważniejsze lub wymagające pilnego doprecyzowania w ramach istniejącej delegacji ustawowej – wyrażamy również gotowość przeglądu funkcjonujących formularzy wywiadu w zakresie ich dostosowania do obecnych potrzeb i oczekiwanych zmian. Część z postulatów, które w tym zakresie gotowi bylibyśmy zgłosić dotyczy równoległej zmiany przepisów ustawy o pomocy społecznej, bez których nowelizacji zmiana rozporządzenia nie jest możliwa.

Mamy nadzieję, że powyższe uwagi i propozycje zostaną zaakceptowane i posłużą wprowadzeniu dobrych rozwiązań prawnych w praktyce przeprowadzania wywiadów.

PRZEWODNICZĄCY
Polskiej Federacji Związkowej
Pracowników Socjalnych i Pomocy Społecznej

Paweł Maczyński